

A Szent Jakab-út jelentései

SOMOGYI ENIKŐ

egyetemi hallgató

Partiumi Keresztény Egyetem

Többszöveg és multikulturalitás MA (Nagyvárad)

This paper examines the meanings of The Way of St. James (Camino de Santiago). The author discusses the relationship between the tourist attraction and the place of the pilgrimage site, the external and internal route, and analyses the sacred, spiritual, physical, and touristic characteristics of pilgrimage today.

Keywords: *pilgrimage, Camino de Santiago, tourism, religious tourism, holy sight*

A dolgozat a Szent Jakab-út (El Camino) jelentéseit vizsgálja. A szerző tárgyalja a turisztikai vonzerő és a zarándokhely kapcsolatát, a külső és belső utat, elemzi a mai zarándoklat szakrális, lelki, valamint a fizikai, illetve a turisztikai jellemzőit.

Kulcsszavak: *zarándoklat, El Camino, turizmus, vallási turizmus, szent látó*

A Szent Jakab-út, spanyol nevén Camino de Santiago vagy csak egyszerűen El Camino, régi zarándokút, a kelta időkben a Tejút szimbóluma volt. Ennek az útnak a célja a mai Spanyolország Galícia tartományának fővárosa, Santiago de Compostelába vezet. A hagyomány szerint itt található idősebb szent Jakab apostol földi maradványai.

Különböző útvonalakon lehet eljutni Santiago de Compostelába, négy fő úton, melyek Hispániában egyesülnek. Az úthálózat valójában ennél bonyolultabb, hiszen az eredeti utakhoz más híres kegyhelyeken átvezető utak is kapcsolódnak. A négy főút: Via Podiensis, Via Lemovicensis, Via Turonensis, Camino Francés, amelyet francia útnak neveznek, s ez a legkedveltebb útvonal. Jeruzsálem és Róma után, a Santiago de Compostela a keresztény zarándoklatok egyik legfontosabb célpontja. A középkortól kezdve, mikor a Szentföldre menő zarándoklatok ellehetetlenültek, a Camino szerepe felértékelődött. A Szent Jakab-út 1993-tól az UNESCO Világörökség részét képezi.

A zarándokút jelvénye a fésűkagyló, melyet az út mentén mindenütt fel festve megtalálhatunk, egyfajta útmutatóként.

Még régen a középkoriak bűneik megbocsátását remélték a hosszú és fáradságos gyalogúttól napjainkban egyre kisebb szerepet tölt be a vallási

indíttatás, és sokkal inkább nő a vallásoktól független kulturális érdeklődés vagy a vallásoktól független spirituális szomszomság, tehát a mai kor embere leginkább a lelki megnyugvást, a válaszokat és önmagát keresi az út során, vagy tisztázzon valamit az életében egy krízis után, vagy erőt gyűjt egy krízis megoldásához, illetve egy kihívást jelenthet számára fizikailag.

John Brierley szerint a ma zárándokát az a cél vezérli, hogy „ellenállásunkon áttörjünk, megszabaduljunk kötöttségeinktől és szabadon engedjük megérzéseinket, továbbá azok legyünk, akik vagyunk” (Brierley 2006: 27).

A korai zárándoklatok egy belső spirituális változás ígéretére épültek, a fizikai teljesítményen keresztül a lélek megtisztulását ígérték, a mai kor embere számára az utazás, jelenthet egyfajta menekülést, és a gyógyulás keresését egy olyan helyen, ahol begyógyulnak a modern technikai civilizáció által ütötte sebek, vágyakozás egy jobb világ közössége iránt, vágyakozás a testi-lelki megtisztulás után, illetve visszatérést egy természethez közeli életmódhoz. Az utazó egyfajta identitás vagy eredetiség-keresése, MacCannell szerint az elvesztett tökéletesség keresése, az élet végső értelmének keresése, amely a későmodernitás sokszínű egzisztenciális instabilitását próbálja ellensúlyozni (MacCannell 1976: 2-3). A látványosságokat az utazó, turista, kulturális élményként azonosítja, tehát a látványosság az utazó, a látnivaló (jel) és a jelölő tapasztalati viszonyán alapul. A látnivaló a maccannelli modellben egy tárgy, hely vagy jelenség, amelynek nincs önmagában jelentősége az utazó, turista számára. A jelölő végső soron egy olyan információ, amely közli a turistával, utazóval, hogy a látványt miért kell megtekinteni. Az utazó vagy turista, a látnivaló, és a jelölő hármas rendszernek a legfontosabb eleme a jelölő. A jelölők rendkívül kiterjedt halmazát a kutatás többféle megközelítésben próbálta rendezni. Leiper hármas tagolásában a kiváltó vagy megmozdító jelölő (generating marker) az az információ, amit elindulás előtt szerzünk, ami utazásra készítet minket. Az átmeneti jelölő (transit marker) az utazás során szerzett ismeret. Végül az érintkező jelölő (contiguous marker) a látnivalóhoz közvetlenül kapcsolódó értelem (Hem--Iversen--Grønhaug 2003: 50). Az utazó útja során képeket vagy élménybeszámolót készít a látnivalókról, ezáltal az élmény által válik aktív részvétellé a jelölő és a látnivaló közötti jelviszonyban, néha egyenesen annak megalkotása, azaz a látványosság előállítása (Culler 1990: 160). Selänniemi a turista, utazó látványosság maccannell-i modellét háromszöggé ábrázolta. A jelölő kizárólagos értelemközvetítő voltának elfogadása nyilvánvalóvá teszi, hogy azonos tárgyhoz más turista, vagy utazó más jelölőt kapcsolnak. Tehát a turisták vagy utazók, miközben ugyanazt nézik, kultúrájuktól függően, tulajdonképpen mást látnak egy helyszínen, tehát mást is érezhetnek (Selänniemi 1999: 346-347). Az utazók vagy a turisták jelrendszerekként olvasnak városokat, tájakat, kultúrákat (Culler 1990:155).

MacCannell szerint a látványosságot két folyamat hozza létre az utazóban: a látvány szakralizációja és a rituális attitűd. A rituális attitűd, vagyis „ezt látni kell” érzés, amely köthető mindazokhoz a helyekhez amelyről az út előtt hallott vagy az útja során szerez tudomást, és amelyeket meglátogat, ezekhez társulnak a különböző rítusok is, mint például Santiago de Compostelába érve az oklevél kiváltása, amelyeket az út során által begyűjtött pecsétetekkel bizonyítja maga az zarándokút megtevését. Egy másik példa lehet a Cruz de Ferro az El Camino egyik szakrális színhelye. A vaskereszt arról nevezetes, hogy a zarándokok a tövébe helyezik az otthonról cipelt apró köveiket, benne a terheikkel, kéréseikkel vagy hálájukkal. Manapság a kövek mellett a legkülönbözőbb tárgyakat és személyes üzeneteket is elhelyeznek a zarándokok, így a vaskereszt oszlopa hemzseg a kegytárgyaktól.

A jelölő által értelmezett látványosságok nem léteznének intézményi támogatás (jelentéstársítás) nélkül. Az intézményi segítség a látvány szakralizációjához szükséges, ilyen például a Botafumeiro, a legnagyobb füstölő a világon, amelyet a Santiago de Compostela székesegyházában a zarándokok tiszteletére a hagyománynak megfelelően tartanak, tehát azoknak akik rendelkeznek oklevéllel, vagyis ugyanazt az utat tették meg, vagyis akik részei a szimbolikus alapon összetartott közösségnek. Az egyszeri utazók vagy turisták, az út során más tartalmakat és élményeket tapasztalhatnak. Másként értelmezik a látottakat, hiszen szerte a világon amatőr szemiotikusok sétálnak a térben, de nemcsak turisták, hanem különböző kulturális alapú közösségek tagjai is és különböző jelentéseket vélnek felfedezni (Culler 1988: 155).

Tom Selänniemi a jelenségek hasonlóságának megragadására egy találó angol szójátékot alkotott. Egy adott hely látogatóit majdnem azonos dolog vonzza: a turisták a sacred sight-ot (szent látnivalót), míg a nemzet tagjai a sacred site-ot (szent helyet) látogatják meg (Balázs 2004, 2022: 13, 51). Selänniemi-a maccannelli szemiotikai rendszer nyomán-a turisztikai attrakció és a zarándokhely kapcsolatára táblázatban bemutatott sémát dolgozta ki (Selänniemi 1999: 343).

A turisztikai vonzerő és a zarándokhely kapcsolata

Jelölő	Szent hely	(szent) látvány
Jelentés	a hagyományos értékek nyilvánvalóvá tétele	az utazás értékére való rámutatás, annak jelzése (a megtekintésre érdemesség értéke)
A jelentés adója	Helyi kultúra, vallás	Nyugati (turista) kultúra

Kánon (a jelentés forrása)	narratívák, hagyomány, szent szövegek, mitológia	útikönyvek, reklámok, oktatás
Rítus	zarándoklat	(egy konkrét helyre irányuló) turizmus
A kapcsolat formái (más rítusok)	vallási rítusok, ünnepek, felajánlások, énekek	turisztikai rítusok, az idegenvezető magyarázata, városnézés, fotók készítése, útikönyv-olvasás
Cél	átalakulás, az érték kategóriák megújítása és megerősítése	átalakulás, az érték kategóriák megújítása és megerősítése

Ahogy a táblázatban láthatjuk, bár lehetnek eltérőek a jelentések, a jelentés forrásai, maguk a rítusok is, de a cél mégis azonos. Tehát a végső cél mindkettőnél az átalakulás, az érték kategóriák megújítása és megerősítése.

A Szent Jakab-utat lehet nevezni turisztikai látványosságnak is, és ahogy a dolgozatomban elején említettem vannak olyanok, akik inkább egy kihívásként tekintenek az útra, hiszen fizikailag is megterhelő, hiszen napi 25-40 km gyaloglást jelent egy hónapon keresztül, nagy kalandként élik meg.

Már a XIX. században úgy tekintett a műveltebb társadalmi réteg az utazásra, mint a nevelés lezárására, vagyis a felnőtté válás utolsó szakasza, ahol az utazó ismerkedik a világgal, a kultúrákkal, s nemcsak a helyét keresi a világban, hanem önmagát is. Főleg a nyugati társadalmakban ma is fontos eleme a felnőtté válásnak, az utazás, tehát sok fiatal, mielőtt elkezdené a felnőtt élet taposómalmát, világot lát és hasznos tapasztalatokat gyűjt utazásaiból, ezért is lehet egy Szent Jakab úton találkozni sok fiatallal. Számukra inkább kulturális kaland ez az út.

Természetesen sokan ténylegesen zarándokútként gondolnak erre az útra, s számukra hasonló jelentéssel bír, mint elődeik számára, ugyanolyan komolyan veszik, s főleg vallási okokból vágnak neki az útnak, akár függetlenül a vallásuktól.

Sokaknak viszont ez az út egy belső utat is jelent (spirituális értelemben), egy lehetőséget, hogy újra önmagukra találjanak vagy újra megismerjék önmagukat, tehát egyfajta identitás keresés is lehet. Itt főleg, olyan középkorúakra gondolok, akik a napi robotból szabadulni vágnak, akik valahol félúton elfáradtak (nemcsak fizikailag, de lelkiileg is) megtörtek, s szeretnének újra töltődni, s megszakítani ezt a rohanó életet. Olyan emberek, akik felismerték, hogy milyen fontos a testi egészség mellett a lelki egészséget is megővni, és odafigyelni rá, és hogy ez a napi rohangálás mellett szinte lehetetlen. Felismerték, hogy változásra van szükségük, s ehhez a változáshoz nem elég egy-két nap,

vagy egy-két új időtöltés, nagyobb radikálisabb döntés szükséges. Hiszen egy ilyen úton részt venni, nem egyszerű, nemcsak az anyagi okok miatt, de főleg az idő miatt, hiszen ez az út, legalább egy hónapos, s nem olyan egyszerű és könnyen kivitelezhető csak úgy eltűnni egy hónapra. Ezért sokszor az úton való részvételt, vagy döntést, olyan krízisek előzik meg vagy kísérik, amelyek már eleve nagy változtatásokat követelnek az ember életében. Sokan mesélték, hogy egy-egy komolyabb betegség után vágtak neki az útnak, vagy éppen ellenkezőleg, egy-egy komoly műtét vagy problémával kellett szembenézniük és ebből az útból, merítettek erőt. A legjobb barátnőm is ebből az útból merített erőt, egy olyan döntésre, amelyről félt, és amelyet évről-évre halogatott, mert előtte, szeretett volna minden más lehetőséget kipróbálni, amely sajnos várhatóan nem sok eredménnyel járt, s nehezen tudott lemondani arról, hogy édesanya lehessen, ha egy műtéttel elveszíti a megmaradt minimális esélyét is rá. Az ő személyes története és az útról való élmény beszámolója ihletett meg engemet a téma választásért, illetve az ő fotóit, amelyeket az úton készített és oklevelét használtam fel dolgozatomban.

Felhasznált szakirodalom

- Balázs Géza 2004. Antropológiai gondolatok a szent és a profán nyelvről. 17–23. In: Pócs Éva szerk.: Áldás és átok, csoda és boszorkányság. Balassi Kiadó, Budapest.
- Balázs Géza 2022. Folklór és nyelv. IKU, Budapest.
- Bartha Elek 1992. Vallásökológia. Ethnica, Debrecen.
- Benkő Ágota, Vértesaljai László SJ szerk. 2011. Zarándokolni jó. Tanulmányok a zarándoklásról. Kairosz Kiadó, Budapest.
- Brierley, John 2006. Zarándok útikalauz. A Szent Jakab-út. PartGroup Kft., Budapest.
- Culler, Jonathan 2012. [1981] A turizmus szemiotikája. In Túl a turistatekinteten. A turizmus kritikai és kultúratudományi perspektívái. 23–40. In: Bódi Jenő és Pusztai Bertalan (szerk.). Budapest – Pécs – Szeged: Gondolat – PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék – SZTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék.
- Hem, L. E.-Iversen, N. M. Grønhaug, K. 2003. Advertising Effects of Photos Used to Portray Nature-Based Tourism Attractions. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 3(1): 48-70
- Jedzinák, K. 2002. Kitüntetett pontok. A kultuszhelyektől a turisztikai látványosságig. 71–84. In: Fejős, Z- Szíjártó, Zs. (szerk.): Egy tér alakváltozásai. Néprajzi Múzeum, Budapest.
- Korpics Márta 2014. A szakrális kommunikáció színterei: a zarándoklat. Typotex Kiadó, Budapest

MacCannell, D. 1976. The Tom ist: A New Theory of the Leisure Class. Schocken Books, New York.

Salgó Péter 2015. Pszichedelikumok és spiritualitás. Pszichonauták és gyalogos zarándokok összehasonlító vizsgálata. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest. Kézirat

Selänniemi, Tom 1999. Secular Pilgrims on the Quest for Authenticity? Acta Ethnographica Hungarica 44(3-4): 341-354.

